

Úvod

Vzhled obličeje ovlivňuje sebepojetí a spokojenost jedince. Výzkumy ukazují, že vnímání vlastního vzhledu ovlivňují nejen biologické faktory, ale i sociální normy a mediální vlivy (Fialová, 2013). Sociální aspekty tváře, jako jsou stereotypy a očekávání spojená s atraktivitou, mohou mít vliv na sebepřijetí i sociální interakce (Rubešová, 2009). Mediální obrazy a ideály krásy pak mohou vést ke srovnávání a ovlivňovat sebevědomí jednotlivců (Fialová, 2010).

Tato studie využívá shlukovou analýzu k identifikaci skupin respondentů na základě jejich spokojenosti se vzhledem obličeje. Cílem je zjistit, jaké faktory toto vnímání ovlivňují a jak lze získané poznatky využít v oblasti psychologie vzhledu či marketingových strategií zaměřených na sebepřijetí a image.

Metodologie

Vzorek a data – výzkumu se účastnilo 514 respondentů. Výzkumu se zúčastnilo 398 žen (76,8 %) a 119 mužů (23,2 %). Dotazník byl administrován online a obsahoval 24 položek rozdělených do čtyř subškál hodnotících spokojenost se svým vzhledem, vliv společnosti, důležitost vzhledu a zájem o úpravy.¹

Analytické metody – byly použity dvě metody shlukové analýzy:

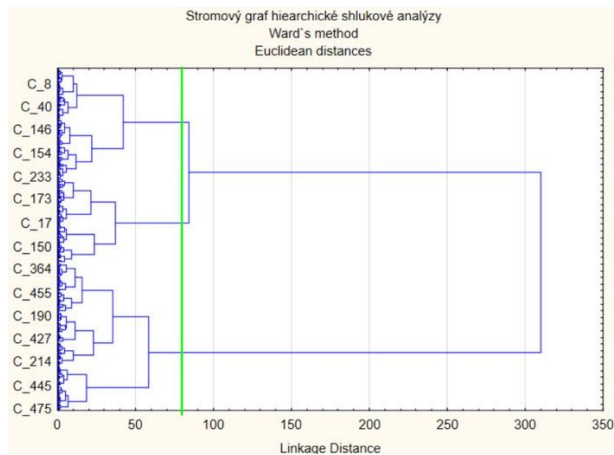
1. Hierarchická shluková analýza (Wardova metoda) – určovala optimální počet shluků.
2. Metoda K-průměru – rozdělila respondenty do tří skupin
 - Sebevědomí jedinci (vysoká spokojenost)
 - Neutrální/mírně kritičtí jedinci
 - Sebekritičtí jedinci (nízká spokojenost, vyšší vliv společnosti)

Reliabilita a validita – škála vykazovala vysokou vnitřní konzistenci (Cronbachovo $\alpha = 0,88$). Validita byla potvrzena faktorovou analýzou.

Hierarchická shluková analýza vzhledu obličeje

¹ Data byla získána z projektu #298 *Spokojenost se vzhledem vlastního obličeje* (Eliška Dokoupilová, Michaela Ftáčková, Marie Karbanová, Adéla Šišková & Anna Stárková, 2024.)

Pro určení optimálního počtu klastrů byla použita hierarchická shluková analýza, konkrétně Wardova metoda. Tato metoda minimalizuje součet kvadratických odchylek při každém slučování shluků, čímž zajišťuje vznik homogenních skupin s vysokou vnitřní konzistencí.

Graf 1. *hierarchické shlukové analýzy*

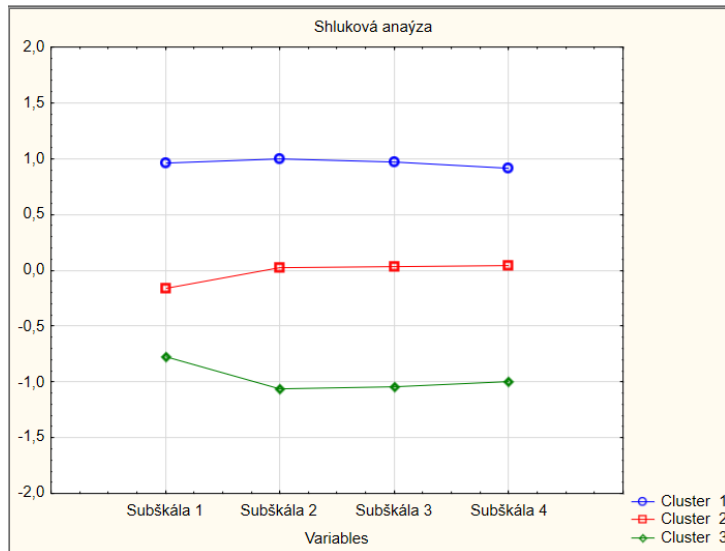
Výsledkem této analýzy je dendrogram (viz Graf 1), který vizualizuje proces seskupování jednotlivých případů do shluků. Na vertikální ose jsou zobrazeny jednotlivé případy (respondenti) a jejich postupné spojování do větších skupin. Horizontální osa představuje vzdálenost (míru rozdílnosti), při které k tomuto spojování dochází.

Z dendrogramu lze odhadnout vhodný počet klastrů. Jednou z možností by bylo rozdělení dat do dvou hlavních shluků, což by poskytlo širší, obecnější rozlišení mezi skupinami. Tato volba by však mohla vést ke ztrátě podrobnějších rozdílů mezi respondenty s různými přístupy ke svému vzhledu.

Detailnější interpretaci umožňuje rozdělení do tří skupin, které lépe zachycují nuance mezi respondenty. Toto řešení poskytuje přesnější vzhled do struktury dat a umožňuje identifikaci skupin na základě faktorů, jako je spokojenost se vzhledem obličeje, vliv společnosti na jeho vnímání, důležitost vzhledu pro respondenta a zájem o jeho úpravu.

Metoda K-průměrů

Metoda K-průměrů byla použita k rozdělení dat do tří skupin na základě podobnosti odpovědí respondentů. Počet shluků byl předem stanoven na tři. Výchozí centroidy byly náhodně zvoleny a iterativně upravovány, dokud se jejich pozice neustálily. Výsledkem jsou stabilní shluky, které vykazují rozdílné vzorce odpovědí ve vztahu k jednotlivým subškálám.

Graf 2. shluková analýza

Barevné linie reprezentují tři různé profily respondentů:

- **Skupina modrá (1)– Sebevědomí jedinci spokojení se svým vzhledem**
 - Respondenti v tomto shluku vykazují nejvyšší skóre na všech subškálách, což naznačuje pozitivní vnímání vlastního obličeje a nízký vliv vnějších faktorů na jejich sebehodnocení.
- **Skupina červená (2)– Neutrální nebo mírně kritičtí jedinci**
 - Tato skupina dosahuje průměrných hodnot ve všech subškálách, což ukazuje na vyvážený postoj k vlastnímu vzhledu – nejsou ani výrazně spokojeni, ani nespokojeni.
- **Skupina zelená (3) – Sebekritičtí a nejistí jedinci**
 - Skupina s nejnižším skóre na všech subškálách, což svědčí o vysoké míře sebekritiky a negativního vnímání vlastního obličeje. Tito respondenti mohou být více ovlivněni společenskými standardy krásy a mít nižší sebevědomí.

Závěr

Shluková analýza jasně odhalila existenci tří odlišných skupin respondentů s různým přístupem ke svému vzhledu. První skupinu představují sebevědomí jedinci, kteří jsou spokojeni se svým vzhledem, zatímco druhá skupina zahrnuje osoby s neutrálním postojem.

Třetí skupina je tvořena jedinci se zvýšenou sebekritikou a nižším sebevědomím, u nichž významnou roli sehrávají společenské normy krásy. Tato shluková analýza umožňuje identifikovat odlišné skupiny respondentů na základě jejich vnímání vlastního obličeje, to může být užitečné například v oblasti psychologie vzhledu či marketingových strategií zaměřených na sebepřijetí a image. Získané výsledky tak přinášejí cenné poznatky, které mohou přispět k lepšímu porozumění faktorům ovlivňujícím sebevnímání a poskytnout podklady pro další výzkum i praktické aplikace.

Zdroje a literatura:

- Fialová, L. (2010). Fyzické a psychické aspekty sebepojetí ženy. *Tělesná kultura*, 33(1), 69–80. https://telesnakultura.upol.cz/artkey/tek-201001-0005_FYZICKE_A_PSYCHICKE_ASPEKTY_SEBEPOJETI_ZENY.php
- Fialová, L. (2013). Pojetí vlastního těla: Zdraví, zdatnost, vzhled. Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum. <https://karolinum.cz/knihy/fialova-pojeti-vlastniho-tela-9310>
- Rubešová, A. (2009). Sociální aspekty vzhledu tváře (Disertační práce). Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/26216>